

# MAAK RECHT WAT KROM IS

Actiepakket met bijbelstudie over bananen en een  
handleiding voor een ludieke bananensplitactie



time to turn  
2005

© 2005 Time to Turn - Utrecht  
Redactie: Eelke de Blouw, Frank Mulder  
Lay-out: Studio Vuurdoorn

Time to Turn, Faustdreef 183, 3561 LG Utrecht  
[www.timetoturn.nl](http://www.timetoturn.nl) | 030-2621969

De *Maak recht wat krom is* campagne wordt mede mogelijk gemaakt door o.a. NCDO, Solidaridad, Agrofair, Alertfonds en Goed Werk. Vaste partners van Time to Turn zijn: TEAR fund, World Servants, Happy Gift en Evangelische Alliantie.

Deze uitgave mag voor gebruik in eigen groep naar hartelust verveelvoudigd worden.

Voor je ligt het Maak recht wat krom is pakket van Time to Turn! Een pakket met bijbelstudie over bananen, een actiehandleiding voor een ludieke bananensplitactie en achtergrond informatie over eerlijke handel. We hopen dat dit pakket je zal helpen te ontdekken wat Gods hart is voor gerechtigheid, wat dat met eerlijke handel te maken heeft en dat het je enthousiast zal maken om je mond open te doen tegen onrecht!

Dit pakket wordt het meest effectief gebruikt als het eerst wordt voorbereid door een groepsleider. Al hoewel het ook mogelijk is de informatie te kopiëren en deze als groep te doorlopen, is het sterk aan te raden dat een en ander eerst door één (of meerdere) groepsleider(s) doorgenomen wordt. Ook voor de actie is het van belang dat er één of meerdere personen zijn die de informatie uitwerken en zich verdiepen in de achtergrond informatie. Houd er rekening mee dat het voorbereiden van de actie enige tijd kost. Zorg er daarom bij voorkeur voor dat er tussen de eerste actie (de bijbelstudie) en de tweede actie enkele weken zitten, zodat je genoeg tijd hebt om de actie voor te bereiden.

Voor vragen kan je terecht op de website [www.maakrechtwatkromis.nl](http://www.maakrechtwatkromis.nl) of bel je met ons kantoor in Utrecht!

**Time to Turn**

### **Wat is de bedoeling van deze campagne?**

- met elkaar nadenken over wat God wil met de wereld
- met elkaar actie ondernemen om hier iets van in de praktijk te brengen

### **Wanneer is de campagne geslaagd?**

- Wanneer jij enthousiast bent geworden over Gods hart voor gerechtigheid en jij in je eigen levensstijl rekening gaat houden met de armen en verdrukten.
- Wanneer minstens één andere persoon in jouw kerk of woonplaats enthousiast is geworden voor Gods gerechtigheid en ook zijn of haar levensstijl onder de loep gaat nemen.
- Wanneer een supermarkt meer eerlijk verhandelde en milieuvriendelijk geproduceerde producten in de schappen legt. Want daardoor kunnen boeren meer verdienen (zonder de schepping meer te belasten) en wordt uiteindelijk de armoede bestreden.

## Inhoudsopgave

<b>HOOFDSTUK 1</b>	<b>ACTIE 1</b>	
1.1	Bijbelstudie over bananen	4
1.2	Wat is er krom?	9
1.3	Hoe maken we dat weer recht?	10
1.4	Bananensplit; de ingrediënten	11
<b>HOOFDSTUK 2</b>	<b>ACTIE 2</b>	
2.1	De voorbereiding	14
2.2	Actiemogelijkheden	15
2.3	Algemene aandachtspunten	17
2.4	Om het feest compleet te maken	19
<b>HOOFDSTUK 3</b>	<b>BIJLAGEN</b>	
3.1	Alle “ja maars” op een rijtje	21
3.2	Een eerlijke bananensplit, hoe maak je die?	23
3.3	Eerlijke ingrediënten, waar te koop?	24
3.4	Handtekeningenlijst	25
3.5	Bananenspelletjes	27
	Bronvermelding	29

# 1

God vraagt ons in de Bijbel om in actie te komen. De eerste en belangrijkste actie is stil worden en nadenken over wat God wil met jou en de wereld. Alleen dan kun je je mond openen tegen onrecht zonder liefdeloos of ongenueanceerd te worden. In dit hoofdstuk staat een bijbelstudie die je alleen kunt doen, met je jeugdgroep, tienerclub, school, kerk of studentenvereniging. Ga niet door naar Actie 2 als je Actie 1 nog niet hebt gedaan! Naast de bijbelstudie bevat dit hoofdstuk achtergrond informatie over de wereldhandel, eerlijke handel en de achtergrond van de ingrediënten van een bananensplit. Voor de uitvoering van actie 2 is het belangrijk dat je iets af weet van hoe de wereldhandel in elkaar steekt en welke alternatieven er zijn. De groepsleider kan de informatie doornemen en hier iets over vertellen, en de informatie kan gekopieerd worden om gezamenlijk door te nemen, of mee te geven aan de groep.

Houd bij het voorbereiden van de avond rekening met de leeftijdssamenstelling van je groep. Voor tieners is een concreet verhaal over een kindslaaf (paragraaf 1.2) bijvoorbeeld erg aansprekend, met oudere jongeren kan je wat dieper ingaan op de problematiek in de wereldhandel. In de bijlage vind je een aantal “ja maars” die je mogelijk zult horen in een groepsdiscussie. De antwoorden hierop kunnen je helpen bij de beantwoording van de vragen in de bijbelstudie.

Je kunt op deze avond ook iemand van Time to Turn (of een andere organisatie) uitnodigen om te spreken over “Maak recht wat krom is”. Belangrijk is in elk geval dat jij gaat nadenken over wat jouw levensstijl te maken heeft met oneerlijke handel; wat is de link tussen bananen en de bijbel?

### Opener

Je kunt de avond starten met het zingen van een aantal liederen die te maken hebben met de onderwerpen gerechtigheid en armoede. Een andere optie is om als ijsbreker een luchtig spelletje te doen met bananen als thema. Voorbeelden van spelletjes vind je in hoofdstuk 3.

Bananen en bijbelstudie, wat heeft dat nou met elkaar te maken? Op het eerste gezicht misschien weinig. Maar als je wat verder kijkt, is er wel degelijk een link. De wereldhandel zit heel krom in elkaar, en de banaan is één van de vele producten die daardoor heel oneerlijk verhandeld wordt. De regels in de bananenhandel worden bepaald door slechts drie westerse bedrijven, die 80% van de handel in handen hebben. Arbeiders worden uitgebuit om zo efficiënt mogelijk te kunnen produceren en zo veel mogelijk winst te maken. Ze moeten werken onder slechte omstandigheden, hebben geen rechten en verdienen een schamele 13 cent per kilo bananen. Het gevolg is grote armoede. En die armoede, daar heeft de bijbel dus een hoop over te zeggen. In deze studie gaan we met elkaar nadenken over wat al die woorden over armoede te maken hebben met de bananen die jij koopt in de supermarkt. En lust je geen bananen, dan denk je maar aan chocoladerepen. Die zijn namelijk net zo krom.



- a. *wat is armoede?*
- b. *hoe ontstaat armoede volgens jou?*

### Armoede

We hoeven je waarschijnlijk niet te vertellen dat er ontzettend veel armoede is op deze wereld; wereldwijd zijn er meer dan een miljard mensen die moeten rondkomen van minder dan een dollar per dag. De kloof tussen arm en rijk is enorm; de rijkste 20 procent van de bevolking consumeert 86% van alle consumptiegoederen. Armoede is niets nieuws: al in de tijd van het oude testament was er sprake van armoede en had de ene persoon het stukken beter dan de ander.

Het is bij God niet zo dat de één een streepje voor heeft op de ander; God heeft de grote verdeling tussen arm en rijk nooit gewild. Deuteronomium 15:4 zegt “Er zal echter geen arme onder u zijn”. Dat betekent dus dat God ook niets tegen rijkdom heeft. Sterker nog, Hij zegent Zijn kinderen graag met rijkdom en vele grote bijbelse figuren hadden het materieel goed.

Zowel het Oude als het Nieuwe Testament beschouwt armoede als een van de meest ernstige rampen die een mens kan treffen. Vele bijbelse regels hebben als doel om te voorkomen dat de minder gelukkigen (zoals langdurig zieken, minder slimme handelaars, minder assertieven, met minder gegoede ouders etc.) vervallen tot armoede. In het Oude Testament was bezit van land en de bescherming van de eigendomsrechten de belangrijkste maatregel om armoede te voorkomen. Land kon niet verkocht en gekocht worden zoals andere zaken, want het land behoorde uiteindelijk toe aan God. Leviticus 25:23 zegt: “Het land zal niet voor altijd verkocht worden, want het land is van Mij, en gij zijt vreemdelingen en bijwoners bij Mij. Daarnaast stelde God regels in over periodieke kwijschelding van schulden, om te voorkomen dat de kloof tussen arm en rijk alsmat groter werd. God roept zijn volk op om barmhartig te zijn voor de arme naaste, en om te zien naar mensen die het minder hebben.

Niet alleen het Oude Testament spreekt veel over armoede, ook het Nieuwe Testament staat er vol van. Wist je dat Jezus meer over armoede heeft gesproken dan over bijna elk ander onderwerp? Het wint het ruim van onderwerpen als seksualiteit, de wet, hemel en hel en geweld. Blijkbaar was armoede een erg belangrijk onderwerp!



Lees met elkaar Leviticus 25:35, Deuteronomium 15:11 en Deuteronomium 24:17

Leviticus 25:35-38

*35 Wanneer uw broeder verarmt en zich bij u niet meer staande kan houden, dan zult gij hem - vreemdeling en bijwoner - ondersteunen, opdat hij bij u in het leven blijve. 36 Gij zult geen rente of winst van hem nemen, maar gij zult voor uw God vrezen, opdat uw broeder bij u in het leven blijve. 37 Gij zult hem uw geld niet op rente geven noch uw voedsel tegen winst. 38 Ik ben de HERE, uw God, die u uit het land Egypte heb geleid, om u het land Kanaän te geven, opdat Ik u tot een God zou zijn. (NBG)*

Deuteronomium 15:11

*11 Want armen zullen nooit in het land ontbreken; daarom gebied ik u aldus: Gij zult uw hand wijd openen voor uw broeder, voor de ellendige en de arme in uw land. (NBG)*

Deuteronomium 24:17

*17 Gij zult het recht van vreemdeling en wees niet buigen; ook zult gij het kleed der weduwe niet tot pand nemen. 18 Gij zult gedenken, dat gij in Egypte slaaf geweest zijt, en dat de HERE, uw God, u daaruit bevrijd heeft; daarom gebied ik u dit te doen. 19 Wanneer gij de oogst op uw akker binnenhaalt en een garve op de akker vergeet, dan zult gij niet teruggaan om die weg te halen; voor de vreemdeling, de wees en de weduwe zal die zijn - opdat de HERE, uw God, u zegene in al het werk uwer handen. 20 Wanneer gij uw olijven afslaat, zult gij de takken niet nog eens afzoeken; voor de vreemdeling, de wees en de weduwe zal dit zijn. 21 Wanneer gij de oogst van uw wijngaard inzamelt, zult gij niet nog eens een nalezing houden; voor de vreemdeling, de wees en de weduwe zal dit zijn. 22 Gij zult gedenken, dat gij in het land Egypte slaaf geweest zijt; daarom gebied ik u dit te doen. (NBG)*



- De armen worden hier genoemd als vreemdeling, bijwoner, de wees en de weduwe. Wie zouden in deze tijd bij name genoemd kunnen worden?*
- In Leviticus staat dat we geen rente of winst mogen nemen van de arme. Wat betekent die tekst voor ons vandaag de dag?*
- Waar denk jij aan als er staat "gij zult het recht niet buigen". Waar denk je aan bij het woord "gerechtigheid"?*

## Recht en onrecht

Ondanks het feit dat God uitvoerige wetten had opgesteld, was er in de tijd van het Oude Testament veel armoede. In plaats van hun positie te zien als één van dienstbaarheid, ging het volk Israël vooral z'n eigen gang en waren ze met name gericht op zichzelf. Ze vergaten hun opdracht om voor de armen te zorgen, wat juist zo'n centraal onderdeel vormde van het zijn van een voorbeeld voor de volken om hen heen. Ze waren met name gericht op hun eigen welvaart en de vraag hoe zijzelf rijker en gelukkiger konden worden.

In de bijbel wordt armoede niet gezien als een toevallige of natuurlijke zaak, maar als onrecht. Armoede heeft te maken met de relatie tussen mensen, en hoe mensen met elkaar omgaan. Armoede wordt in stand gehouden doordat rijken de armen uitbuiten, doordat de een ten koste van de ander rijk wordt.

Als we de bijbel lezen, merken we dat God zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe zich enorm bekommert om de rechten van mensen die onderdrukt worden. Het is een integraal onderdeel van Gods plan voor zijn volk. God heeft altijd de bedoeling gehad dat zijn volk een zegen zou zijn voor andere naties en gerechtigheid en recht zou beoefenen. Dat zijn volk recht zou brengen aan verdrukten, aan de armen, wezen en weduwen. Dat is Gods idee van gerechtigheid.

Armoede past duidelijk niet in het beeld dat God heeft van gerechtigheid! Gods hart gaat uit naar gerechtigheid, en juist daarom nam hij maatregelen om armoede en onrecht tegen te gaan. God wist dat zijn volk zich zou willen verrijken ten koste van de ander, om er zelf beter van te worden. Juist daarom stelde hij wetten in die voorschreven hoe het volk Israël om moest gaan met armoede en die hen de opdracht gaf om om te zien naar de armen.

Omdat het volk Israël het niet zo nauw nam met het streven naar gerechtigheid en het omzien naar de armen, werden de profeten flink kwaad op het volk. Zij lieten het volk nogmaals weten wat hun opdracht was; om gerechtigheid na te streven. De profeten vertelden het volk dat het maar eens afgelopen moest zijn met het gelanterfanter, en dat ze actief moesten gaan worden.



Lees met elkaar Micha 3:9 en Amos 5:10-15 en 21-24

Micha 3:9

*9 Hoor toch wat volgt, leiders van het volk van Jakob en heersers van het volk van Israël, jullie die de gerechtigheid verafschuwen en al wat recht is krom maken... (NBV)*

Amos 5

*10 Jullie verachten hen die in de poort het recht verdedigen, jullie verafschuwen hen die de waarheid spreken. 11 Jullie vertrappen de zwakken en eisen een deel van hun graan op. Daarom: huizen van steen hebben jullie gebouwd, maar je zult er niet in wonen; prachtige wijngaarden hebben jullie geplant, maar je zult er geen wijn van drinken. 12 Want ik weet hoe talrijk jullie misdaden zijn, hoe groot jullie zonden: jullie keren je tegen de onschuldigen, jullie ontvangen steekpenningen, jullie ontnemen de armen in de poort hun recht. 13 Wie verstandig is zwijgt in deze tijd, want het is een kwade tijd. 14 Zoek het goede, niet het kwade. Dan zullen jullie leven, en dan zal de HEER, de God van de hemelse machten, met jullie zijn, zoals jullie altijd zeggen. 15 Haat het kwade, heb het goede lief en zorg dat er recht gedaan wordt in de poort. Misschien zal dan de HEER, de God van de hemelse machten, genade schenken aan wie er overgebleven zijn van Jozefs volk. (NBV)*

*21 Ik heb een afkeer van jullie feesten, ik wijs ze af, jullie samenkomsten verdraag ik niet. 22 Ik schep geen behagen in de brand- en graanoffers die jullie mij brengen; de vetgemeste beesten van jullie vredeoffers keur ik geen blik waardig. 23 Bespaar mij het geluid van jullie liederen; de klank van jullie harpen wil ik niet horen. 24 Laat liever het recht stromen als water, en de gerechtigheid als een altijd voortvloeiende beek. (NBV)*



- Waarom kan God de samenkomsten van Israël niet verdragen?
- Deze drieduizend jaar oude woorden zijn vandaag de dag nog opvallend relevant. Hoe zijn deze schriftgedeeltes te vertalen naar deze tijd?
- Wat als we het woord "liederen" eens zouden vervangen door "opwekkingsliedjes", en "harpen" door "gitaren"?

## Tijd om het kromme recht te gaan maken!

God laat middels Amos zijn volk heel duidelijk weten dat hun offers waardeloos zijn, als ze tegelijkertijd onrecht beoefenen en niet zoeken naar gerechtigheid. Het volk was alleen maar met zichzelf bezig, met hun eigen welvaart en hun eigen gewin. Hoofdstuk 6 van Amos spreekt erover dat ze maar wat op hun divans aan het hangen waren, zich tegoed deden aan wijn en vlees, zich alleen bezig hielden met gefeest en geluier. God maakt een einde aan dat gelanterfanter, en zegt: Ik eis een actieve houding van jullie. Het moet afgelopen zijn met het doen van onrecht. Het wordt tijd dat jullie recht en gerechtigheid gaan laten stromen!

Deze oproep is een oproep die wij ons ook aan mogen trekken. We leven in een maatschappij die draait om consumeren, materialisme en zelfontplooiing. Ons wereldhandelssysteem hangt van onrecht aan elkaar. Arme landen moeten enorm veel rente betalen over bedragen die ze van het westen geleend hebben, en rijke landen maken enorm veel winst over de rug van arme arbeiders in de derde wereld. Arbeiders worden uitgebuit, moeten onder slechte omstandigheden werken, tegen een loon waar ze niet of nauwelijks van rond kunnen komen. Kinder- en zelfs slavenarbeid zijn aan de orde van de dag. Onze producten zijn zo goedkoop, omdat mensen aan de andere kant van de wereld in grote armoede leven. Armoede wordt dus grotendeels in stand gehouden door een oneerlijk handelssysteem. Daar werken we allemaal aan mee, bewust of onbewust. Misschien zijn we dan zelf wel niet bewust het rechte krom aan het buigen, we laten vaak wel na om het kromme recht te maken. Want dat is wat God van ons vraagt, een actieve houding. Hij wil dat we het recht laten stromen, dat we zorgen dat er recht gedaan wordt, dat we onze hand wijd openen voor onze broeder. Dat zijn actieve handelingen. Dat gaat verder dan alleen geld geven. Geld geven is goed, maar lost meestal niet structureel het probleem van onrecht op. Zolang wij niets doen aan de kromme situatie in de wereldhandel, houden we armoede in stand!



Lees Jacobus 5:1-6

### Jacobus 5:1-6

*1 En nu iets voor u, rijken! Weeklaag en jammer om de rampspoed die over u komt. 2 Uw rijkdom is verrot en uw kleding is door de mot aangevreten. 3 Uw goud en zilver is verroest, en die roest zal tegen u getuigen en als een vuur uw lichaam verteren. U hebt uw schatkamers gevuld, hoewel de tijd ten einde loopt. 4 Hoor de klacht van het loon dat u de arbeiders die uw velden maaiden hebt onthouden. Het geroep van de maaiers is tot de Heer van de hemelse machten doorgedrongen. 5 U hebt op aarde in weelde gebaad en losbandig geleefd, u hebt uzelf vetgemest voor de slachttijd. 6 U hebt de rechtvaardige veroordeeld en vermoord, en hij heeft zich niet tegen u verzet. (NBG)*



- Onthouden wij misschien ook iemand zijn loon?
- Hoe denk je dat wij iets kunnen doen aan de kromme situatie in de wereldhandel? Hoe kunnen wij iets doen voor roepende arbeider?

## Hoe we het kromme recht kunnen maken.

Wij kunnen in ons eentje het wereldhandelssysteem niet veranderen. Maar dat vraagt gelukkig ook niemand van je. God vraagt dat jij je eigen verantwoordelijkheid neemt, en op verschillende manieren gehoor geeft aan Gods hart voor gerechtigheid. Dat kan ten eerste door producten te kopen die eerlijk tot stand gekomen zijn, zogenaamde “eerlijke” producten. Dit zijn producten waarbij de arbeider of boer een veel groter deel van de opbrengst krijgt, onder goede omstandigheden kan werken en niet uitgebuit wordt. Door deze producten te kopen kan jij de kromme wereldhandel weer een stukje recht buigen!

Een andere manier waarop je het recht kan laten stromen en iets kan doen aan armoede is door je mond open te doen! In spreuken 31 vers 8 staat dat we onze mond moeten opendoen ten bate van de stomme, ten behoeve van het recht van allen die wegwijnen. Vers 9 zegt: “open uw mond, oordeel rechtvaardig, verschaf de verdrukte en nooddriftige recht. Of zoals de NBV zegt “geef de armen en behoeftigen hun recht”. De arbeiders en boeren in de derde wereld die onderdrukt worden hebben geen enkel recht. Ze leven vaak in een afhankelijkheidsrelatie tot een westers bedrijf, en mogen geen lid zijn van een vakbond. De arbeider kan niets anders doen dan akkoord gaan met veel te lange werktijden, slechte arbeidsomstandigheden en een veel te laag loon. Doet hij dat niet, dan wordt hij zo op straat gezet en is hij nog verder van huis.

Dit zijn mensen waarvoor wij onze mond open moeten doen! Dit zijn de verdrukten, de mensen die wegwijnen, de mensen in nood, de armen die wij recht moeten verschaffen. En daarom blijft dit pakket niet bij studie alleen. In hoofdstuk twee is een handleiding te vinden hoe jullie als groep je mond open kunnen doen voor de mensen die lijden onder de kromme wereldhandel. Door middel van de ludieke bananensplit actie doe je je mond open naar de mensen om je heen, naar de media, en naar de supermarkt. En je doet je mond open voor zo'n (h)eerlijke bananensplit. Als dat niet lekker actievoeren is...

En weet je wat het mooie is? Dat God ons gaat zegenen als wij ons gaan bekommeren om gerechtigheid, als wij ons gaan bekommeren om de armen, de wezen en de weduwen. God heeft lief wie gerechtigheid najaagt. Hij belooft dat wie de arme geeft, geen gebrek zal lijden. Dat wie gerechtigheid najaagt, liefde, gerechtigheid en eer vindt. God wil ons geen dingen afpakken, hij wil ons vrijmaken! Vrijmaken van de slavernij aan de consumptie. Je mag genieten van wat God je geeft. Je hoeft niet in een hutje op de hei te gaan wonen. Je hoeft je niet schuldig te voelen over de rijkdom waarin we hier in het westen leven. Het gaat erom dat je niet de rijkdom najaagt, maar gerechtigheid. Je hoeft je niet schuldig te voelen voor het hele wereldprobleem, maar je kunt wel je eigen steentje bijdragen en je niet neerleggen bij de kromme situatie in de wereldhandel.

Het kromme recht maken door een bananensplit te eten. Wie had dat gedacht?



### Timetoturn.nl

Op de website van Time to Turn vind je een heleboel informatie over hoe je je mond open kan doen voor de armen en verdrukten. Je vind er tips over welke producten eerlijk zijn, interessante projecten waar je een bijdrage aan zou kunnen leveren en handtekeningenacties waar je aan mee kunt doen. Lees artikelen, columns en nieuwsberichten en geef je eigen mening op het forum! [www.timetoturn.nl](http://www.timetoturn.nl)

## 1.2

## WAT IS ER KROM?

### Het verhaal van Drissa

“Drissa uit Ivoorkust werd een baan aangeboden die hem werd voorgesteld als een goede functie op een cacaoerderij. Toen hij echter op de geïsoleerde boerderij aankwam, werd hij tot kindslaaf gemaakt. Drissa zag zich bijna 500 kilometer van huis in de val gelokt. Toen hij probeerde te vluchten, werd hij geslagen. ‘s Nachts werd Drissa samen met 17 andere jonge mannen in een kleine ruimte opgesloten met slechts een blikken bus als toilet.

De slaven moesten van zonsopgang tot zonsondergang werken en cacaopeulen verzamelen. Vaak kregen ze maandenlang slechts gesmoorde bananen te eten en kregen ze een vitaminedekort. Zwak van de honger wankelden ze onder de zware zakken met cacaopeulen. Als ze te langzaam werkten, werden ze geslagen. De boer die Drissa gevangen hield, regeerde niet alleen over zijn slaven, maar hanteerde ook een subtiele vorm van psychologische terreur. Hen werd verteld dat de boer een vloek over hen had uitgeroepen. Als ze weg zouden lopen, zouden ze verlamd raken zodat de boer ze makkelijk kon vangen.”

### Wat is er mis in de wereldhandel?

Heel veel van onze producten komen uit derde wereldlanden. Niet alleen levensmiddelen als koffie, chocola, bananen, vlees en soja, maar ook rubber, katoen en kleding. Daar staan we nooit zo bij stil. We kopen in de winkel wat we nodig hebben, en dan bij voorkeur zo goedkoop mogelijk. Wie onze producten gemaakt heeft, en onder welke omstandigheden, daar denken we niet zo over na. Dat is jammer, want heel veel producten zijn alleen maar zo goedkoop omdat mensen in derde wereld uitgebuit worden. We kunnen wel geld geven aan Afrika om armoede de wereld uit te helpen, maar als we ondertussen producten blijven kopen die diezelfde armoede in stand houden, schieten we natuurlijk niet echt wat op.

Het probleem is echter dat de verhoudingen in de wereldhandel totaal scheef gegroeid zijn, en de macht totaal bij het rijke westen ligt. Het vrije markt mechanisme werkt alleen in het voordeel van westerse landen, met een alsmaar groter wordende kloof tussen arm en rijk tot gevolg. De meeste westerse bedrijven hebben maar één doel: zo efficiënt mogelijk produceren om zo veel mogelijk winst te maken. Deze winst en efficiëntie wordt behaald over de rug van arbeiders en boeren in de derde wereld, die veel te weinig loon krijgen voor hun producten. Arbeiders en boeren moeten erg lange dagen werken onder vaak erbarmelijke omstandigheden. Er is regelmatig sprake van kinder- en slavenarbeid. Arbeiders hebben meestal totaal geen rechten en mogen zich niet aansluiten bij een vakbond. Gezondheidszorg en opleiding ontbreekt vaak volledig. De wereldhandel is in handen van een handjevol westerse megabedrijven, die kunnen bepalen welke prijs ze willen betalen, en de armen hebben dit maar te slikken. Armoede is voor een groot gedeelte een zaak van onrecht, dat in stand wordt gehouden door het westerse bedrijfsleven.

En dan hebben we het nog niet eens gehad over het milieu. Om te kosten te drukken, worden regels omtrent het milieu aan de laars gelapt. Ontbossing, overbevissing, milieuvervuiling; het maakt de meeste bedrijven allemaal niks uit, zolang dit in de derde wereld gebeurt. Maar wie wordt er de dupe? De armen in ontwikkelingslanden!



- 1 miljard mensen verdienen 80% van het Bruto Mondiaal Product
- 1,3 miljard mensen verdienen minder dan 1 dollar per dag
- De rijkste 20% van de wereldbevolking consumeert 86% van alle consumptiegoederen

## 1.3

# HOE MAKEN WE DAT WEER RECHT?

De problematiek in de wereldhandel lossen jij en ik niet in ons eentje op. Dat heeft te maken met mondiale afspraken, handelsregels en politieke structuren. Er is dus een actie vereist vanuit de politiek en het bedrijfsleven. Zij moeten de regels gaan veranderen, en op een eerlijke manier handel gaan bedrijven. Maar dat betekent niet dat jij en ik weer in onze luie stoel kunnen gaan zitten, lekker passief verder zappend. Jij en ik moeten onze eigen verantwoordelijkheid nemen. We moeten kiezen om niet langer mee te doen aan dit oneerlijke systeem. We moeten onze mond open doen tegen dit onrecht, en kiezen voor eerlijke handel.

Eerlijke handel betekent dat producenten in de derde wereld een eerlijke prijs voor hun product krijgen; een prijs die ruimte geeft voor fatsoenlijke arbeidsomstandigheden en milieuvriendelijke productie. Eerlijke handel is handel waarbij serieuze aandacht is voor de positie van de arbeider. Hun rechten moeten zijn verzekerd, zoals vakbondsvrijheid, geen discriminatie, behoorlijk loon, geen gedwongen of kinderarbeid, veilige en gezonde arbeidsomstandigheden. Allemaal zaken die vanzelfsprekend zouden moeten zijn, maar dat helaas niet zijn. Een keurmerk als Max Havelaar garandeert een minimumprijs voor de boer en naleving van de zojuist genoemde arbeidsrechten. Het biedt arbeiders en boeren de mogelijkheid een betere toekomst op te bouwen!

Sommige bedrijven doen het dus wel goed. Er is goede cacao zonder kinderarbeid, met het Max Havelaar keurmerk. Aan dat keurmerk kan je zien dat de chocola eerlijk tot stand is gekomen! Jammer is alleen dat die chocola vaak niet eens in de schappen van de winkel ligt. En dat is krom! Je kunt in de supermarkt niet eens chocola krijgen die zonder kinder- en slavenarbeid is gemaakt, laat staan uit de automaat op school. Terwijl die chocola wel bestaat!

Supermarkten zijn verwickeld in een prijzenoorlog. Als wij klachten inleveren, luisteren ze daar dus extra goed naar! Dus vraag gewoon om eerlijke producten. En koop ze vervolgens ook, want anders verdwijnen ze zo weer uit de schappen.

Misschien doe je zelf niet zo vaak boodschappen. Dat kan. Maar dat zegt niet dat je niks kan doen aan oneerlijke handel. Je kan je moeder vragen om alleen nog eerlijke bananen te kopen, om te beginnen. Je kunt op school vragen of ze eerlijke chocola in de kantine kunnen gaan verkopen, in de kerk vragen of ze voortaan eerlijke koffie en thee gaan schenken. En kijk eens naar je kleding, is die wel helemaal eerlijk? En je mobieltje? Kies eens één product uit om te onderzoeken, en zoek uit of het eerlijker kan. En draag zo je steentje bij op het kromme recht te maken!



### Max Havelaar

De bekendste naam op het gebied van eerlijke handel is natuurlijk het al genoemde Max Havelaar, dat in 1988 begon met het promoten van eerlijke koffie. Inmiddels is het Max Havelaar keurmerk verkrijgbaar in twintig landen, zowel binnen als buiten Europa. Behalve koffie omvat het assortiment vandaag de dag bananen, vruchtensappen, thee, cacao, honing, mango's, sinaasappelen, druiven, ananas, avocado's en wijn. Max Havelaar verkoopt zelf niks maar garandeert dat organisaties van kleine boeren of plantages in ontwikkelingslanden een eerlijke prijs voor hun producten krijgen, en kunnen werken en leven onder goede omstandigheden. Een merk mag alleen het Max Havelaar keurmerk dragen als er voldaan wordt aan de handelsvoorwaarden van Max Havelaar. Deze handelsvoorwaarden vind je op de website van Max Havelaar, [www.maxhavelaar.nl](http://www.maxhavelaar.nl).



## 1.4

# BANANENSPLIT: DE INGREDIENTEN

## Dus die bananenhandel is nogal krom?

Je wist het waarschijnlijk niet, maar bananen zijn na koffie wereldwijd het belangrijkste agrarische exportproduct. Wereldwijd zijn er ongeveer vier miljoen gezinnen bij de bananenexport betrokken. Er gaan miljarden om in de bananenhandel, en bananen zijn daarom big business. Het is voornamelijk het westen dat profijt heeft van die business; 80 procent van de bananenmarkt is in handen van drie westerse bedrijven. Deze westerse bedrijven bepalen de regels van het spel, regels die voor de arme boeren erg nadelig uitpakken. In hun streven naar maximale winst wordt voorbijgegaan aan het welzijn van de arbeiders en het omliggende milieu. Voor de arbeiders zijn de lonen laag, de werkdagen lang en primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden laten sterk te wensen over. De gangbare bananenteelt staat bekend om het excessieve gebruik van chemicaliën. Van alle pesticiden in de wereld wordt eenderde gebruikt in de conventionele bananenteelt. Dit is schadelijk voor de arbeiders en het milieu.



- *bananenplukkers houden per kilo bananen maximaal 13 cent over*
- *er werken kinderen op plantages die vaak ziek worden van de bestrijdingsmiddelen*
- *supermarkt Coop in Zwitserland is voor 100% overgestapt op Oké-bananen*
- *de eerlijk verhandelde Oké-bananen, die ook nog eens zonder bestrijdingsmiddelen zijn verbouwd, kwamen als lekkerste bananen uit de bus bij de test van de Consumentenbond!*

## Hoe puur is de chocolade handel?

Chocola is een populair goedje, dat in allerlei soorten en verschijnningen verkrijgbaar is. Wereldwijd is de chocolade productie dan ook 40 tot 60 miljard dollar waard. Maar ook hier hebben drie westerse bedrijven meer dan 80 procent van de markt in handen, en komt slechts 6 tot 8 procent van de opbrengst terecht bij de cacao-boeren. De cacaoprijzen zijn al jaren zo laag dat de cacao-boeren zelf honger leiden en op veel cacao-plantages is nog steeds volop sprake van kinderarbeid en zelfs slavernij. Geschat wordt dat tienduizenden kinderen op onvrijwillige basis op cacao-plantages werken tegen geen of extreem lage lonen. Daarnaast heeft het milieu het zwaar te verduren door grootschalig gebruik van pesticiden die in Nederland verboden zijn.



Het grootste gebrek in arme landen is een verwerkende industrie. Verwerking van goedkope grondstof tot waardevol product gebeurt in het westen, en dat geldt ook voor cacao. Afrikaanse chocolade mag de EU niet in, alleen goedkope cacao. Nederland is 's wereld grootste doorvoerhaven. Europese repen worden wel naar Afrika geëxporteerd.



- *In Ivoorkust kun je voor 30 euro een kind kopen om cacao te plukken*
- *De meeste cacao-arbeiders hebben nog nooit chocola geproefd*
- *Er bestaat eerlijke chocola, maar dat is nauwelijks in de supermarkt verkrijgbaar*

## IJs, is dat wel helemaal lekker dan?

IJs komt dan wel vaak gewoon uit Nederland, maar dat betekent helaas niet dat het dan allemaal wel snor zit. Consumenten willen zo goedkoop mogelijk winkelen, en daarom streeft de agrarische en verwerkende sector naar schaalvergroting en een zo efficiënt mogelijke bedrijfsvoering. Boeren worden zo gedwongen tot een manier van landbouw die ze niet willen voor geld waarvan ze niet kunnen rondkomen. Het welzijn van dieren komt sterk in het geding, en ook het milieu komt er vaak niet zo goed vanaf.

Het alternatief is eigenlijk heel logisch; biologisch ijs. Biologisch eten is onder zo natuurlijk mogelijke omstandigheden geproduceerd. Dat betekent dat er geen kunstmest, chemische bestrijdingsmiddelen of gentechnologie aan te pas zijn gekomen. Dat gewassen onbekommerd hebben kunnen groeien, zonder met chemische bestrijdingsmiddelen te worden bespoten. En dat dieren door rust, ruimte en respect voor hun aard een goed bestaan is gegund.

# 2

Als vervolg op de bijbelstudie dagen we jouw groep uit om actie te voeren voor eerlijke handel. De bijbel roept ons op om onze mond open te doen, om de armen en behoeftigen recht te verschaffen (spr.31:9). Dat betekent niet alleen dat we de armen geld moeten geven, maar ook dat we iets moeten doen aan oneerlijke structuren. Als westerlingen hebben we de macht in handen om iets te doen aan oneerlijke handel. Wij staan aan de winnende kant van het systeem. Laten we onze mond opendoen voor de verliezers van het systeem, laten we onze mond opendoen voor eerlijke handel!

In de week van 10 tot 16 oktober gaan we met zoveel mogelijk mensen op zoveel mogelijk plaatsen in Nederland een eerlijke bananensplit eten. Dus een bananensplit met eerlijke bananen, eerlijk ijs en eerlijke chocola. Een ludieke actie, om aandacht te vragen voor eerlijke handel, om supermarkten te bewegen meer eerlijke producten in hun assortiment op te nemen en om consumenten te bewegen meer eerlijke producten te kopen.

Als groep ben je vrij in de invulling van de actie. Een actie op het marktplein, een avond in het eigen (kerk)gebouw of een bananenefestijn: laat je creativiteit de vrije loop. In dit hoofdstuk geven we verschillende opties waarbij bij elke optie aandachtspunten en tips gegeven worden.

## De actie heeft een drietal doelen:

- Zoveel mogelijk mensen een eerlijke bananensplit laten eten
- Zoveel mogelijk handtekeningen verzamelen om de lokale supermarkt(en) te overtuigen dat ze eerlijke producten in het assortiment moeten opnemen.
- Zoveel mogelijk aandacht genereren voor eerlijke handel, zowel in de media als bij consumenten, doordat we in heel Nederland tegelijkertijd zulke acties gaan uitvoeren!

Dit zijn de belangrijkste doelen van de actie, waarmee bij het organiseren rekening gehouden moet worden. Verder ben je vrij om je eigen invulling aan de actie te geven.

Op de volgende pagina's volgen een aantal verschillende opties. Je kunt een van deze opties uitwerken, of verschillende elementen combineren. Voor vragen kun je altijd terecht bij Time To Turn.



### Houd het positief

Het doel van de actie is om op een ludieke manier een positief geluid te laten horen, vóór eerlijke handel. De nadruk moet niet liggen op dat we ergens tegen zijn, maar op de verandering die we willen zien; meer eerlijke producten in de schappen. Dat is het geluid dat we willen laten horen, een positief geluid. De bedoeling is dus niet om te demonstreren tegen een supermarkt of om producenten te vertellen hoe slecht ze het zouden doen. We willen juist onze macht als consument aanwenden en de supermarkt op een positieve manier vertellen dat we graag meer eerlijke producten in de schappen willen. Houd dat in je achterhoofd bij het uitvoeren van de campagne.

### Stappenplan

- Stel een organiserend team samen. Dit kan bijvoorbeeld een jeugdleider zijn, bijgestaan door enkele leden uit de groep. Kom met het team bij elkaar om de mogelijkheden te bespreken.
- Kies de soort actie die je het beste past bij jullie groep (2.2., actiemogelijkheden)
- Kies de lokatie en de datum, en laat het ons weten door een mailtje te sturen aan [info@maakrechtwatkromis.nl](mailto:info@maakrechtwatkromis.nl)
- Maak een draaiboek. Wat gebeurt er hoe laat, door wie?
- Stel een lijst van benodigdheden op. Welke spullen hebben we nodig?
- Bedenk welke middelen je gaat inzetten om je actie onder de aandacht van pers en publiek te brengen

#### Stel een team samen

Stel een organiserend team samen dat de actie gaat organiseren. Dit kan bijvoorbeeld een jeugdleider zijn, bijgestaan door enkele mensen uit de groep. Verdeel duidelijk de taken en stel deadlines. Zorg voor een goede taakverdeling en noteer de afspraken.

#### Kies de soort actie, locatie en datum

Bekijk welke dag het meest geschikt is voor de actie. Komt je groep normaal gesproken op vrijdagavond bij elkaar? Bekijk dan of je die avond kunt gebruiken. Is er op zaterdag markt in jouw stad en kun je daar een actie op poten zetten? Kies dan de zaterdag uit! Bekijk welke mogelijkheden er zijn om de actie aan een bestaande activiteit te koppelen en welke mogelijkheden er zijn om ruimtes te gebruiken, als je de actie binnen wil houden. Laat ons weten wanneer jullie actie gepland is, door een mailtje te sturen aan [info@maakrechtwatkromis.nl](mailto:info@maakrechtwatkromis.nl) !

#### Maak een draaiboek

Hoe gaan we de activiteit opzetten? Wat gebeurt er wanneer, door wie, en welke benodigdheden komen daarbij kijken?

#### Stel een lijst van benodigdheden op

Welke spullen heb je nodig? In welke hoeveelheden? Waar moet je deze spullen aanschaffen?

#### Maak reclame

Een actie heeft natuurlijk het meeste rendement als zoveel mogelijk mensen er vanaf weten! Denk daarom na over welke middelen je gaat inzetten om je actie onder aandacht van publiek en pers te brengen. Download een opzet voor een flyer op onze website, of maak er zelf één. Als je een publieke actie organiseert kan je ook op de dag zelf flyers uitdelen om mensen uit te nodigen. Bij een actie op eigen terrein kan je de week voorafgaand aan de actie een groot spandoek ophangen waarop voor voorbijgangers de actie wordt aangekondigd.

- verstuur een persbericht aan lokale media. Een voorbeeld vindt je op onze website.
- kondig de actie aan in je kerk en stuur promotiemateriaal naar andere kerken in de omgeving

## 2.2

## AKTIEMOGELIJKHEDEN

In deze paragraaf worden een aantal actiemogelijkheden geboden waarvan je er één kunt uitkiezen. Je kunt uiteraard ook een aantal elementen combineren en je eigen invulling geven aan de geboden opties. Onderstaande opties zijn er om je op weg te helpen en je ideeën te geven voor het uitvoeren van jullie actie! Het is uitdrukkelijk de bedoeling dat er met de actie mensen van buiten je eigen groep bereikt worden! Jullie hebben een bijbelstudie over bananen gedaan en weten nu dat de wereldhandel zo krom als een banaan is. Nu is het tijd om je mond open te doen, naar de supermarkten, en naar andere mensen in je omgeving! Die mensen in je omgeving kunnen de mensen in je eigen kerk zijn, vrienden die je uitnodigt voor een speciale bananensplit avond of mensen die je aanspreekt op het marktplein.

Een zaak die een groot deel van de invulling van de actie bepaalt, is de vraag of je met zoveel mogelijk mensen tegelijk een bananensplit wil eten, of dat je binnen een langere periode (bijvoorbeeld een middag) zoveel mogelijk mensen achter elkaar een bananensplit laat eten. Bij de eerste optie is het ludieke element groter en is de kans op (lokale) media-aandacht groter. Bij de tweede optie kan je wellicht meer mensen bereiken en in totaal meer mensen een eerlijke bananensplit laten eten. Bepaal wat voor jullie de meest geschikte optie is!

### Publieke actie

De meeste publieks- en media-aandacht genereer je met een actie in de stad, op het marktplein of voor de lokale supermarkt. Zet op zaterdagmiddag een kraam neer en deel eerlijke bananensplits uit aan voorbijgangers als ze de petitie voor eerlijke handel tekenen. Een andere optie is om ze te verkopen, tegen een schappelijke prijs. Maak er een vrolijk festijn van met gele ballonnen, posters en mensen in bananenpak.

Bij een publieke actie moet je rekening houden met eventuele vergunningen die nodig zijn om de actie uit te mogen voeren. Informeer hier goed naar!

In plaats van een publieke actie in de stad kan je ook een actie organiseren op eigen terrein, bijvoorbeeld het terrein van een kerk. Maak er een happening van waarbij er naast het eten van eerlijke bananensplits nog meer activiteiten te ondernemen zijn: zet een band neer, nodig organisaties op het gebied van eerlijke handel uit, schmink alle kinderen uit de buurt helemaal geel en haal handtekeningen op voor eerlijke handel. Nodig met flyers buurtbewoners en kerkbezoekers uit om een eerlijke bananensplit te komen eten.

### Thema-avond

Organiseer een Maak recht wat krom is themafeest in het gebouw van de kerk of studentenvereniging. Serveer aan iedereen een eerlijke bananensplit en laat iedereen de petitie tekenen. Voor de studentenverenigingen; bombardeer het bananenlied van de Boswachters tot themesong, serveer bananenbier of pisang ambon en serveer andere bananenhapjes.

Een andere optie is het organiseren van een jeugddienst. Nodig een spreker uit (bijv. van Time to Turn) die ingaat op het onderwerp en zing liederen die qua thema aansluiten bij onderwerpen als gerechtigheid, armoede en rijkdom. Uiteraard ga je ook dit geval met de hele groep een eerlijke bananensplit eten, en verzamel je handtekeningen voor eerlijke handel!

## **Themadienst op zondag**

Organiseer een themadienst in je kerk op zondagmorgen. Besteed in de liederen die worden gezongen aandacht aan onderwerpen als gerechtigheid, armoede, onrecht en omzien naar de armen. Nodig een spreker uit om over het thema gerechtigheid te spreken, of vraag je dominee of voorganger om hier over te spreken. Als het niet mogelijk is een hele themadienst te organiseren, kan je in elk geval je dominee of voorganger vragen of je iets mag zeggen over eerlijke handel. Vervolgens kun je na de dienst in plaats van koekjes, eerlijke bananensplits serveren bij de koffie. En alle kerkbezoekers vragen de petitie te ondertekenen.

## 2.3

## ALGEMENE AANDACHTSPUNTEN

### Checklist

- lokatie
- datum
- soort actie
- eventuele vergunningen
- samenwerken met andere groepen
- persbericht
- aankondigingen verspreiden
- hoe maken we het zo ludiek mogelijk
- aankleding
- ingrediënten bananensplit
- hoe gaan we ze bereiden
- inkopen doen
- vriesmogelijkheden
- foto's maken
- handtekeningenlijsten kopiëren
- give-aways

Als je met je organiserend team de opzet van jullie actie, de datum en de locatie hebt vastgesteld, is het tijd om de inhoudelijke zaken in te gaan vullen. Deze paragraaf helpt je daarbij, maar we pretenderen niet volledig te zijn. Elke actie heeft zijn eigen aandachtspunten, en elke situatie is verschillend. Denk daarom goed na over welke dingen je moet regelen en welke benodigdheden daarbij komen kijken.

In jullie actie moeten de drie hoofddoelen, genoemd in het begin van dit hoofdstuk, terugkomen. Hieronder wordt uitgelegd hoe je dat zou kunnen doen, en met welke zaken je rekening moet houden.

### Zoveel mogelijk mensen een bananensplit laten eten

Het ludieke element van deze actie is het eten van een eerlijke bananensplit, met zoveel mogelijk mensen achter elkaar, of liever nog, met zoveel mogelijk mensen tegelijkertijd. In heel Nederland zullen er in elk geval in een paar dagen tijd een hoop bananensplits gegeten gaan worden!

- Maak het bananensplit eten zo ludiek mogelijk! Vraag een (lokaal)bekend persoon om af te tellen en eet dan met alle mensen die je op hebt weten te trommelen tegelijkertijd een bananensplit.
- Voor dat mensen de eerlijke bananensplit mogen nuttigen, dient er natuurlijk eerst een handtekening gezet worden voor eerlijke handel.
- Bedenk van te voren hoeveel bananensplits er gegeten gaan worden en hoeveel ingrediënten je daarvoor nodig hebt. De ingrediënten vind je in de bijlage, evenals de plekken waar je eerlijke ingrediënten kunt kopen!
- Het nadeel van ijs is... dat het smelt. Zorg daarom dat je de mogelijkheid hebt het ijs gekoeld te bewaren, met name als het bananensplit eten een langere periode beslaat.
- Maak foto's! We zijn bij Time to Turn natuurlijk erg benieuwd hoe jullie actie er uit zag en hoeveel mensen jullie op de been hebben weten te brengen. Vergeet daarom niet foto's te maken en die aan ons op te sturen (digitaal)! Uiteraard is het ook voor jullie eigen groep een leuke herinnering en helpt het ons te bepalen welke groep er met de trofee vandoor gaat! Je kunt het bananensplit eten ook spreiden over een langere periode en van elk persoon een bananensplit foto maken.
- Als je een publieke actie houdt, bijvoorbeeld in de stad, heb je te maken met vergunningen en voorschriften. Voor het verkopen of uitdelen van etenswaren heb je officieel toestemming nodig, en ook voor gebruik van een openbare ruimte voor een actie is toestemming nodig.
- De ene gemeente hanteert op dit gebied strengere regels dan de andere. Houd hier echter wel rekening mee.

## Zoveel mogelijk handtekeningen verzamelen

Om de lokale supermarkt(en) te overtuigen dat ze eerlijke producten in het assortiment moeten opnemen.

- In de bijlage vind je een voorbeeld formulier voor het ophalen van handtekeningen voor eerlijke handel. Je kunt dit formulier naar hartelust kopiëren.
- Belangrijk is dat mensen hun postcode invullen; de supermarkt wil namelijk wel graag weten of de mensen in hun stad of dorp wonen. Laat in elk geval alle deelnemers aan het bananensplit eten hun handtekening zetten, en verzamel daarnaast zoveel mogelijk andere handtekeningen!
- Boven de lijst staat in het kort uitgelegd waar de actie om draait. Het is wel belangrijk om mensen uit te leggen waarvoor ze hun handtekening zetten!
- Probeer mensen ook uit te dagen om dezelfde week nog een eerlijk product te kopen in de winkel. De daad bij het woord voegen noemen ze dat!

## Zoveel mogelijk aandacht genereren voor eerlijke handel

Zowel in de media als bij consumenten

- Jullie actie is eigenlijk niet geslaagd als je niet minstens één krant hebt gehaald. Verstuur daarom persberichten naar de (lokale) media, en bedenk wat voor ludieks jullie kunnen doen om de krant te halen. Een stramien voor een persbericht vind je op de Maak recht wat krom is website.
- Door reclame te maken voor jullie actie, kan je ook gelijk reclame maken voor eerlijke handel. Zet daarom in je aankondigingen duidelijk iets over het doel van je actie.

## 2.4

# OM HET FEEST COMPLEET TE MAKEN

### **Werk samen met andere groepen**

Op de website [www.maakrechtwatkromis.nl](http://www.maakrechtwatkromis.nl) staan alle groepen aangegeven die meedoen. Als er meerdere groepen in jouw omgeving de actie uitvoeren, kan je kijken of er samenwerking mogelijk is. Uiteraard kan je ook zelf andere groepen in je woonplaats uitnodigen om zich aan te sluiten bij jullie actie!

### **Aankleding**

De actie krijgt natuurlijk de meeste uitstraling als je de boel leuk aankleedt. Probeer aan bananen accessoires te komen, of maak ze zelf. Leef je uit met geel papier, gele doeken en posters.

### **Bananenpak**

Bij sommige feestwinkels kan je een bananenpak huren. Een leuke manier om je actie nog een extra ludiek tintje te geven! Je kunt ook zelf een pak maken natuurlijk.

### **Bananenbier**

Je gelooft het niet, maar het bestaat echt: bananenbier, van Mongozo. Mongozo is een eerlijke handelsorganisatie die zijn ingrediënten in ontwikkelingslanden inkoopt tegen eerlijke prijzen. Voor een Maak recht wat krom is thema feest natuurlijk een erg leuke gimmick! Het bier heeft het Max Havelaar keurmerk en is verkrijgbaar in de wereldwinkel. Meer info over Mongozo op [www.mongozo.org](http://www.mongozo.org)

### **Give-aways**

Zorg voor snoepbanaantjes of andere leuke give-aways, om weg te geven tijdens en na afloop van de actie.

### **Stand-up bananen**

Houd een wedstrijd flauwe bananengrapjes maken. Zet een kistje op z'n kop (of een leeg krat bananenbier, zo je wilt) en laat elke bezoeker van je actie een bananenmop vertellen.

# 3

In dit hoofdstuk vind je achtergrondinformatie ter ondersteuning van beide acties. In de eerste paragraaf vind je een aantal “ja maar” vragen die misschien naar voren komen bij behandeling van de informatie in het eerste hoofdstuk. De informatie in deze eerste paragraaf kunnen wellicht wat van die vragen wegnemen.

Paragraaf twee en drie geven informatie over hoe je een eerlijke bananensplit maakt, en waar de eerlijke ingrediënten verkrijgbaar zijn. In paragraaf vier vind je de handtekeningenlijst en paragraaf vijf tot slot biedt een aantal bananenspelletjes die als ijsbreker kunnen dienen op de bijbelstudie avond.

## 3.1

### JA MAAR...

#### **Werken acties wel?**

En of acties werken. Supermarkten hebben jou nodig. Als de klant een klacht indient, komt dat gegarandeerd op het bureau van de baas terecht. De supermarkten moeten elkaar flink beconcurreren, dus ze doen er alles aan om jou te behouden. Zo zet de Jumbo een nieuw product in het schap wanneer er zeven klanten om hebben gevraagd. Je hebt veel meer invloed dan je denkt!

Het verleden heeft bovendien uitgewezen dat slechts vijf procent van een populatie een radicale verandering kan veroorzaken. Dat gold bijvoorbeeld voor de anti-slavernijbeweging in Engeland en de burgerrechtenbeweging in de VS. Als wij met z'n allen onze stem gaan verheffen, zijn er dingen mogelijk!

#### **Zet dat wel zoden aan de dijk, eerlijke handel?**

Inmiddels hebben honderdduizenden boeren en arbeiders een beter leven gekregen dankzij de eerlijke handel. Doordat hun product gecontroleerd wordt door bijvoorbeeld Max Havelaar, krijgen ze een betere prijs voor hun product, kunnen hun kinderen naar school en kunnen ze onder betere omstandigheden werken. Alleen Max Havelaar is inmiddels al goed voor zo'n 260 miljoen aan handelswaarde, en het assortiment en afzet blijven groeien. Veel belangrijker dan de cijfertjes zijn de vele verhalen van mensen en organisaties die aangeven door eerlijke handel een beter bestaan te hebben gekregen. Lees de verhalen op de Max Havelaar website maar eens!

Eerlijke handel heeft bovendien een positieve invloed op de reguliere handel. Zo brengt COOP in Engeland als eerste supermarktketen al zijn huismerk filterkoffie onder keurmerk uit, en is COOP Zwitserland voor 100% overgestapt om Max Havelaar bananen. Als consument kun je dus wel degelijk druk uitoefenen door eerlijke producten te kopen!

#### **Ik vind Max Havelaar spullen vies**

Dan koop je een ander merk! Max Havelaar is namelijk geen merk, maar een keurmerk. Dat betekent dat er verschillende merken koffie zijn die het keurmerk dragen, net als verschillende merken chocola, verschillende soorten bananen, enzovoort.

#### **Ik vind Max Havelaar te duur**

Max Havelaar is niet te duur, maar alle andere producten zijn te goedkoop. Van Max Havelaar producten komt een veel groter gedeelte van de opbrengst bij de boer en arbeider terecht. Omdat er een eerlijke prijs betaald wordt, is ook de prijs van het product in de winkel iets hoger. En uiteindelijk valt ook dat prijsverschil wel mee. Een biertje minder in de week of wat minder beltegoed kopen en het kan er makkelijk vanaf.

#### **Honger en armoede komt toch door overbevolking?**

Er is genoeg te eten in de meeste hongerlanden. 80% van de mensen die honger hebben, woont in landen met genoeg landbouwgrond om de bevolking te voeden. Het probleem is alleen dat veel van die landen hun voedsel exporteren naar het buitenland. De voedselstroom van arme naar rijke landen is hierdoor groter dan andersom en wordt ook steeds groter.

Er is genoeg te eten op aarde: iedereen zou 1,5 maal gevoed kunnen worden. De productie stijgt zelfs sneller dan de wereldbevolking. Tegelijkertijd consumeert 10% van de mensen 80% van de natuurlijke hulpbronnen in de wereld, zoals water en vruchtbare landbouwgebieden.

Oorlog, droogte en overbevolking zijn niet de voornaamste oorzaken van structurele honger. Armoede en oneerlijke handel en de daaruit volgende corruptie zijn de hoofdoorzaken van honger.

Honger is geen probleem van schaarste maar van verdeling. Export van landbouwproducten levert ontwikkelingslanden weinig tot niets op. En draagt niet bij tot het verminderen van armoede. En dus ook niet van honger. Honger is niet op te lossen zonder de handel eerlijk te maken. Met eerlijke wereldhandel kunnen hongerlanden genoeg verdienen aan export om daarmee honger te bestrijden.

### **Arme landen verdienen toch genoeg aan de export van producten?**

Er wordt meer en meer geëxporteerd uit hongerlanden naar rijke landen, maar de prijzen blijven dalen. Als er al winst wordt gemaakt op deze voedslexport, komt dit zelden bij de armen terecht. OESO, Wereldbank en IMF adviseren hongerlanden om deze export te intensiveren. Hierdoor stijgt de productie en dalen de prijzen.

Vaak levert de voedsel- en landbouwexport hongerlanden meer honger dan winst op en blijft er steeds minder landbouwcapaciteit voor de armen over. Alleen als de spelregels van het vrije marktsysteem worden nageleefd zal de export van voedsel uit hongerlanden voldoende bijdragen aan de armoedebestrijding. Alleen dan zal voedslexport resulteren in koopkracht voor de armen. En alleen dan verdienen hongerlanden er iets mee.

### **Ik geef toch regelmatig geld aan Afrika? Door ontwikkelingshulp verdwijnt armoede toch vanzelf?**

Noodhulp is wel goed, maar ook veel duurder dan structurele hulp. Bovendien heeft noodhulp geen zin als we op een ander vlak het geld weer afpakken. We geven met de ene hand (jaarlijks \$ 50 mld ontwikkelingshulp) en nemen veel harder met de andere hand (jaarlijks \$ 250 mld rente op schulden en jaarlijks \$ 700 mld door bescherming van onze grenzen tegen goedkope producten uit arme landen).

Oneerlijke handel veroorzaakt voor een belangrijk deel de structurele honger. Noodhulp is een tijdelijke maatregel om de acute hongersnood te verhelpen.

## 3.2

# EEN EERLIJKE BANANENSPLIT

## Zo'n eerlijke bananensplit, hoe maak je die eigenlijk?

Niet dat het zo'n ingewikkeld recept is, maar er zijn wel verschillende manieren om een bananensplit te maken. Zo wordt ie de ene keer zonder, en de andere keer met slagroom gemaakt en noemen sommige recepten naast vanille-ijs ook aardbeien- en chocolade-ijs. Onderstaand recept is hoe wij 'em maken. Je bent natuurlijk vrij om hier van af te wijken, zo lang alle gebruikte ingrediënten maar eerlijk zijn!

Voor één over(h)eerlijke bananensplit heb je nodig:

- 1 eerlijke banaan
- twee of drie bolletjes vanille ijs
- pure chocola

Pel de banaan. Snij de banaan in de lengte doormidden en leg de twee helften op een bordje. Leg daar de bolletjes vanille ijs op. Smelt de chocola (au bain marie of in de magnetron) en giet de saus over de bolletjes ijs heen.



### Magnetron

Plaats de chocolade in stukjes in een magnetronbestendige schaal en verhit het in de magnetron gedurende 30 seconde. Haal de schaal uit de magnetron, roer en plaats de schaal weer terug in de magnetron voor nogmaals 30 seconden. Herhaal dit totaal de chocolade gesmolten is.



### Au bain marie

Je breekt de chocola in stukjes en doet die in een kom. Die zet je bovenop een pan die met heet water gevuld is, zodanig dat de kom net niet in het water drijft. Je zet de pan op het vuur en brengt het water aan de kook. Dan gaat de chocola smelten. Dit duurt wel wat langer dan met behulp van de magnetron.

Als je niet de mogelijkheid hebt om chocola te smelten, kun je de chocola ook raspen. Je kunt de bananensplit nog verder garneren met (biologische) slagroom.

### 3.3

## EERLIJKE INGREDIENTEN, WAAR TE KOOP?

Het is natuurlijk uitdrukkelijk de bedoeling dat in de eerlijke bananensplits alleen eerlijke producten worden verwerkt. Dus eerlijke bananen, eerlijke chocola en eerlijk of biologisch ijs. Hieronder volgt een lijst van producten en in welke supermarkten ze verkrijgbaar zijn. Eerlijke en met name biologische producten zijn uiteraard ook verkrijgbaar bij biologische winkels en zogeheten reformzaken. Het mooiste is natuurlijk om de producten in de supermarkt te kopen, om zo aan te geven dat er bij de consument wel degelijk interesse bestaat voor deze producten, en gelijk te ontdekken dat heel veel winkels helemaal geen eerlijke producten verkopen!

### Product

### Waar verkrijgbaar?

**EkoOke bananen met Max Havelaar keurmerk**

EkoOke bananen hebben het Max Havelaar keurmerk en zijn verkrijgbaar bij Komart, Jumbo, Jan Linders, Hoogvliet, C1000, Coop, Deen, Dekamarkt, Hoogvliet, Jan Linders, Jumbo, Konmar, PLUS, Stigro, Spar, Super de Boer en Vomar. Niet elke vestiging heeft de bananen ook daadwerkelijk in het assortiment, vraag ernaar als je ze niet ziet liggen!

**Max Havelaar bananen**

Albert Heijn

**Goed Werk chocola**

Goed Werk is een christelijke handelsorganisatie. Bij hen kun je via het internet chocolade repen bestellen: je krijgt ze dan gewoon thuisgestuurd! ([www.goedwerk.nl](http://www.goedwerk.nl)) De repen worden geproduceerd door christelijke boeren in Ghana die mede-eigenaar zijn van de zaak. Echt eerlijk dus!

**Fair Trade chocola**

Onder andere verkrijgbaar bij wereldwinkels. Kijk voor de wereldwinkel bij jou in buurt op [www.wereldwinkel.nl](http://www.wereldwinkel.nl).

**Hans en Griet IJs**

Hans en Griet ijs is biologisch ijs verkrijgbaar bij C1000, Sperwer, Komart de Wit, Spar, Deen en Jan Lindens.

**Ben & Jerry's**

Ben & Jerry's ijs wordt gemaakt van 100% natuurlijke ingrediënten en wordt op milieuvriendelijke wijze geproduceerd. De Ben & Jerry's smaak "Vanilla caramel fudge" bestaat uit vanille ijs, slierten caramel en zachte chocola. Verkrijgbaar in diverse supermarkten.

**Albert Heijn Biologisch**

Biologisch vanille-ijs, verkrijgbaar bij de Albert Heijn.

## 3.4 HANDTEKENINGENLIJST

Op de volgende pagina vind je een handtekeningenlijst die je kunt gebruiken om handtekeningen te verzamelen voor eerlijke handel. Uiteraard zetten alle leden van je groep een handtekening, en probeer je daarnaast tijdens de actie zoveel mogelijk handtekeningen te verzamelen. Boven de lijst staat in het kort uitgelegd waar de actie voor dient. Zorg dat je daarnaast de achtergrondinformatie hebt doorgenomen zodat je mensen eventueel verdere uitleg kunt geven.

Na afloop van de actie lever je de handtekeningenlijsten in bij je lokale supermarkt. Het mooiste is natuurlijk om de lijsten persoonlijk aan de eigenaar of manager te overhandigen. Lukt dat niet, deponeer de lijsten dan in de ideeënbus in de winkel of geef ze af bij de servicebalie, met een begeleidende brief waarin je iets over jullie actie uitlegt. Je kunt de lijsten met handtekeningen ook kopieëren en aan meerdere supermarkten overhandigen.

Sommige mensen willen liever niet al hun gegevens invullen op een lijst, i.v.m. privacy. Vraag ze in dat geval om naast het plaatsen van hun handtekening alleen hun postcode te noteren. De postcode geeft voor de supermarkt aan dat de handtekeningen komen van mensen uit hun omgeving, hun eigen klanten dus!



## 3.5

# BANANENSPELLETJES

### Pak aan die banaan

Materialen: Bananen

Doel: Teams zitten in een kring en moeten met hun voeten zo snel mogelijk een banaan doorgeven aan elkaar.

Spel: Iedereen doet zijn schoenen uit. Elk team gaat in een kring op de vloer zitten, de voeten wijzen naar het midden. Geef elk team een banaan. Op het startsein beginnen ze de banaan door te geven van de één naar de ander. Stel een tijdslimiet en wijs voor elk team een leider aan die de score bijhoudt. Voor elke keer dat het lukt om de banaan door te geven scoort het team een punt, maar elke keer dat ze de banaan laten vallen of met hun handen aanraken, verliezen ze een punt.

Als de tijd om is, noemen de leiders de scores. Het team met de hoogste score wint.

### Gaan met die banaan

Materialen: Bananen, obstakels, schilderstape

Doel: Tweetallen moeten zo snel mogelijk samen een banaan tussen hun tanden vervoeren over een hindernisbaan.

Vooraf: Zet een hindernisbaan uit (stoelen om overheen te klimmen, tafels om onderdoor te kruipen, enz.) en maak een startlijn met tape.

Spel: Maak tweetallen (bijv. jongen/meisje paren). Laat ze achter de startlijn gaan staan en geef elk paar een banaan. Ze moeten elk een kant van de banaan tussen hun tanden nemen en de handen achter hun rug houden. Op het startsein gaan ze de hindernisbaan over. Het stel dat als eerste terug bij de start is heeft gewonnen.

## Bananenrace

Materialen: Odrachten, bananen, zakken

Doel: Teams moeten een bepaald aantal opdrachten met bananen zo snel mogelijk uitvoeren.

Vooraf: Schrijf verschillende opdrachten op aparte strookjes papier, voor elk teamlid één. Bijvoorbeeld:

- Verplaats een banaan van je nek naar je voet, onder je kleren
- Houd twee bananen als horens tegen je hoofd en doe een stier na
- Kietel iemand onder de voeten (schoenen en sokken uit) met een banaan.
- Eet zo snel mogelijk een banaan op
- Loop de ruimte uit met een banaan tussen je knieën.
- Laat vijf seconden een banaan op je vingertop balanceren.

Maak voor elk team een kopie van dezelfde instructies en doen elk setje in een aparte zak, leg de zakken in het midden van de ruimte. Laat de teams langs de rand van de ruimte gaan zitten en wijs voor elk team een zak aan. Geel elk team vier bananen.

Spel: De teamleden rennen om de beurt naar de zak, halen er een opdracht uit en gaan terug naar hun team. Daar lezen ze de instructie en voeren de taak uit. Het team dat het eerste alle opdrachten heeft uitgevoerd heeft gewonnen.

overgenomen uit: Bananen Knalfeest - Rock Solid - Youth for Christ

## BRONVERMELDING

Anti Slavery, website, [www.antislavery.org](http://www.antislavery.org), 2005

Fair Food, website, [www.fairfood.org](http://www.fairfood.org), 2005

Fair Trade, website, [www.fairtrade.nl](http://www.fairtrade.nl), 2005

Harrewijn, Ab, Arm en rijk in de bijbel, een gezamenlijke uitgave van “De arme kant van Nederland’ en “EVA”, Leidschendam 1995

Langmead, Ross, Tien keer gerechtigheid volgens de bijbel, Micah Challenge

Max Havelaar, website, [www.maxhavelaar.nl](http://www.maxhavelaar.nl), 2005

Eshuis, Fenny. en Harmsen, Jos, Max Havelaar rapport, Stichting Max Havelaar, november 2003

Valerio, Ruth, Rivers of Justice, Waverley House, CWR, 2005

Vonk, Martine, Bezinning op armoede en rijkdom, 2de druk, Voorhoeve, Kampen 1999

Wallis, Jim, Tegen de stroom in, Ten Have, Baarn 1983